

Л. В. БЕЗКОРОВАЙНАкандидат педагогічних наук, доцент
Запорізький національний університет**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
З ТУРИЗМОЗНАВСТВА**

У статті здійснено теоретичний аналіз деяких питань професійної компетентності майбутніх фахівців з туризмознавства, з'ясовано наукові підходи щодо визначення відповідних понять, встановлено особливості професійної діяльності в галузі туризму. Зроблено певні висновки, подано пропозиції щодо вирішення окресленої проблеми, розкрито перспективні напрями подальших досліджень.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, готовність до діяльності, майбутній фахівець з туризмознавства.

Відомо, що на сьогодні освіта й професійна підготовка є підґрунтям економіки знань будь-якої країни. Удосконалення людини, зростання освіченості населення країни досягається, передусім, за допомогою освіти та професійної підготовки, що стає запорукою та змістом національного прогресу [3, с. 57].

Аналізу питань професійної підготовки фахівців приділили увагу українські дослідники, зокрема таким аспектам: сучасній філософії освіти (В. П. Андрущенко, В. Г. Кремень, В. О. Огнев'юк); теоретико-методологічним засадам неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер); розвиткові вищої освіти в контексті євроінтеграції (Т. М. Десятов, В. І. Луговий); педагогічним засадам організації навчального процесу у вищій школі (А. М. Алексюк, М. Б. Євтух, В. А. Кушнір); концептуальним проблемам університетської освіти (О. В. Глузман, О. П. Мещанінов); особистісно орієнтованій професійній підготовці фахівців (М. Г. Чобітько); впровадженню сучасних інформаційних технологій у процес професійної підготовки (В. Ю. Биков, Р. В. Клопов, Т. І. Коваль, В. В. Осадчий, Т. Б. Поясок); особливостям підготовки фахівців у зарубіжних країнах (Я. М. Бельмаз, Т. С. Кошманова, Т. Є. Кристопчук, Н. І. Мачинська, Л. П. Пуховська); теоретичним і методичним засадам підготовки фахівців для сфери туризму (В. К. Федорченко); теорії та практиці підготовки фахівців сфери туризму в розвинутих країнах (Л. В. Сакун); теорії та практиці підготовки фахівців сфери туризму в країнах – членах всесвітньої туристичної організації (Л. В. Кнодель) та ін.

Також у працях зарубіжних науковців належну увагу приділено професійній підготовці фахівців, зокрема висвітленню таких питань: розрахунок економічної ефективності від отримання освіти (Г. С. Беккер); теоретико-методологічні засади неперервної професійної освіти (Я. С. Батишев, В. С. Сенашенко); розробка та впровадження сучасних освітніх технологій у процес професійної підготовки фахівців (В. П. Беспалько, Г. К. Селевко); те-

оретико-методологічні основи педагогічної інтеграції (М. К. Чапаєв); дослідження професійного становлення, розвитку й самовдосконалення особистості як суб'єкта професійної діяльності (О. О. Бодальов, Е. Ф. Зеєр, І. О. Зимня, В. А. Семиченко, В. Д. Шадриков); питання формування готовності студентів до професійних взаємодій у сфері гостинності (О. Г. Родигіна) та ін.

Як стверджує І. М. Грищенко, “професійна підготовка” – це цілеспрямований процес навчання дійсних і потенційних працівників професійних знань та вмінь з метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів робіт [3, с. 59].

Зазначимо, що професійна готовність фахівця є складним, багаторівневим, різноплановим системним психічним утворенням, насамперед особистісним утворенням людини. З погляду психології, О. Е. Курлигіна визначає поняття “професійна готовність студента” як інтегративну особистісну якість і визначальну передумову ефективної діяльності після закінчення вищого навчального закладу, що забезпечує молодому фахівцеві успішне виконання обов'язків, правильне використання знань, досвіду, збереження самоконтролю, є вирішальною умовою його швидкої адаптації до умов праці, подальшого професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації [6]. Важливо, що, розглядаючи професійну готовність студента як складну психологічну якість, учена виділяє в її структурі такі компоненти: мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оцінний, достатня розвиненість, визначеність і цілісна єдність яких є показником високого рівня професійної готовності випускника вищого навчального закладу до праці.

Метою статті є дослідження питань професійної компетентності майбутніх фахівців з туризмознавства.

Основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичне підґрунтя професійної компетентності майбутніх фахівців з туризмознавства.
2. Розкрити особливості, охарактеризувати професійну компетентність майбутніх фахівців з туризмознавства відповідно до їх професійної діяльності в галузі туризму.

Як свідчить теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з обраної проблеми, питання готовності в різні часи розглядали такі вчені: К. А. Абульханова-Славська, А. Д. Ганюшкин, Л. А. Кандилович, Я. Л. Коломинський, Н. Д. Левітов, Л. С. Нересян, К. К. Платонов та ін. Деякі з них (К. К. Платонов, І. К. Сергєєв, В. В. Серіков) розуміють готовність як мету та кінцевий результат професійної підготовки, систему взаємопов'язаних властивостей та характеристик особистості, установку на майбутню професійну діяльність; інші (К. М. Дурай-Новакова, М. І. Дьяченко, М. В. Зруш, Л. А. Кандилович, Я. Л. Коломинський, В. А. Крутецький) – як багаторівневе й багатопланове системно-структурне особистісне утворення індивіда. Вважаємо, що потрібна цілеспрямована діяльність з формування й роз-

витку професійно- та особистісно-значущих якостей, які забезпечували б ефективність обраної діяльності.

Основу нашого розуміння готовності до професійної діяльності становлять результати досліджень науковців К. М. Дурай-Новакової, М. І. Дьяченко, Л. Н. Захарової, Л. А. Кандилович, Л. В. Кондрашової, Р. Д. Санжаєвої, В. Д. Шадрикова та ін., які охарактеризували діалектичну єдність готовності як психічний стан і властивості особистості й уможливили визначення готовності як комплексу різноманітних і взаємопов'язаних особистісних і функціональних характеристик, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності.

При вирішенні завдань підвищення рівня професійної підготовки особливу увагу приділяють інтелектуальному, моральному, культурному розвитку, професійному зростанню, творчій самостійності майбутнього фахівця. В реалізації цих завдань провідну роль відіграє міждисциплінарна галузь знань у системі наук про людину – акмеологія (від грецьк. “акме” – вища точка, розквіт, зрілість, краща пора) [9]. Її предметом є закономірності розвитку та саморозвитку, творчої готовності до майбутньої професійної діяльності; метою – розробка наукових і методичних основ підвищення ефективності професійної підготовки фахівців, розвитку їх творчого потенціалу, формування психологічної готовності вирішення складних різноманітних завдань. Основними проблемами, які вирішує ця наука, є: закономірності розвитку й саморозвитку; самореалізація творчого потенціалу й розвитку готовності до творчої діяльності; суб'єктивні та об'єктивні чинники, що сприяють і перешкоджають досягненню вершин професіоналізму; самоосвіта, самоорганізація, самоконтроль; самовдосконалення, самокорекція та самореорганізація власних вчинків і дій під впливом нових вимог професії, суспільства, розвитку науки, культури; усвідомлення здібностей і можливостей, достоїнств та недоліків діяльності. Завдяки вивченню акмеології введено такі поняття, як “рівень діяльності”, “вершини діяльності”, “умови”, “чинники та стимули продуктивної діяльності”. Основоположними категоріями акмеології є “професіоналізм” і “компетентність”.

Акмеологічний професіоналізм проявляється у високій результативності діяльності та гуманістичній спрямованості окремих навчальних дисциплін на розвиток особистості. Є. О. Климов вважає, що “професіоналізм” необхідно розглядати не лише як деякий високий рівень знань, умінь і результатів людини в певній галузі діяльності, а й також як певну системну організацію свідомості, психіки людини [5].

Зважаючи на зазначене та власний досвід, у нашому дослідженні ми розглядаємо “професіоналізм фахівця” як якісну характеристику особистості, що відображає високий рівень професійно важливих, особистісно-ділових якостей і креативності, адекватний рівень домагань, мотивації та ціннісних орієнтацій, спрямованих на професійний розвиток.

Досліджуючи проблеми професійної підготовки, деякі дослідники пов'язують готовність майбутнього фахівця до діяльності в різних профе-

сійних ситуаціях з його компетентністю (В. О. Адольф, В. О. Болотов, А. В. Хуторський та ін.), яку розглядають як загальну готовність фахівця до встановлення зв'язку між науковими знаннями та вибором способу вирішення професійної проблеми.

Зазначимо, що питання професійної компетентності, яка є необхідною складовою професіоналізму людини, проаналізовано в працях українських і зарубіжних учених, проте сучасні підходи до її трактування досить неоднакові. Серед досліджень сутності та видів професійної компетентності треба відзначити роботи А. О. Деркача (акмеологічна компетентність), В. Г. Зазикіна (психологічна компетентність керівника), І. Е. Вегерчук (соціально-перцептивна компетентність), Л. А. Степной (аутопсихологічна компетентність), Н. В. Кузьміної (психолого-педагогічна компетентність), Ю. М. Жукова та Л. А. Петровської (комунікативна компетентність), А. К. Маркової (професіографічна компетентність) та ін.

Як з'ясувала А. А. Алдашева, види компетентності пов'язані, по-перше, із системою цінностей (особистості, суспільства), здатністю людини самостійно обирати стратегії поведінки; по-друге – зі сприйняттям та очікуваннями людини вимог суспільства й соціуму, а також усвідомленням своєї ролі в цих структурах; по-третє – з адекватністю розуміння принципів відносин між людьми, представлених у вигляді певних стандартів або еталонів поведінки [1].

Аналізуючи компетентність у професійній галузі, О. В. Бережнова, К. І. Пилюгіна виокремлюють п'ять головних компонентів, що визначають її зміст: гностичний; регулятивний; рефлексивно-статусний; нормативний; комунікативний [2]. Ми погоджуємося з науковцями, і, на нашу думку, коли йдеться про сутнісні характеристики компетентності на рівні загального й індивідуального, потрібно розкривати зміст усіх зазначених компонентів.

Як було зазначено, професійна підготовка фахівців з туризмознавства є однією з актуальних проблем професійної освіти й обговорюється в науковій літературі. Вимоги до якості підготовки означених фахівців передбачають дослідження структури їх професійної діяльності; детальний аналіз професійних функцій; визначення кола компетенцій, а також визначення вмінь і навичок, необхідних для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності. Тож розглянемо деякі напрями означеної проблеми.

Наразі залучення людей до діяльності в індустрії туризму потребує кваліфікованої підготовки фахівців. Як зазначають В. С. Пазенок і В. К. Федорченко, наявність професійних кадрів – запорука успішного функціонування й удосконалення всіх компонентів туристичної справи, у багатьох країнах світу підготовка професіоналів з туризму здійснюється на належному рівні, а в Україні цей освітній напрям розвинутий ще недостатньо [7]. Однак професії екскурсоводця, фахівця з гостинності та рекреації сьогодні є традиційними; принципово новим є визначення такої професії, як “туризмознавець” та наукової спеціальності “туризмолог” у класифікаторі професій [7]. Поділяємо думку, що підготовка таких фахівців немож-

лива без відповідної теоретичної освіти, основою якої є опанування науки туризму – туризмології. Зауважимо також, що коли йдеться про національно-культурні особливості, етнічні та конфесійні своєрідності країни подорожі, завданням фахівців з туризмознавства є дотримання певної концепції організації подорожей з урахуванням цих особливостей, що, звичайно, вимагає полікультурної компетентності фахівців.

Зважаючи на теоретичний аналіз обраної проблеми та власний досвід, поняття “майбутній фахівець з туризмознавства” ми визначаємо як особистість, яка досконало володіє системою професійних знань, умінь і навичок з технології туристичної діяльності, здатна до виконання організаційної, управлінської та сервісної діяльності в галузі туризму, має необхідний рівень професійних і особистих якостей для ефективного надання туристичних послуг.

Зазначимо, що для якісного виконання посадових обов’язків кожен фахівець має володіти певним набором якостей, знань і навичок, які в науковій літературі прийнято називати “компетенціями”. Тож визначення ключових компетенцій фахівця з туризмознавства з урахуванням домінуючих видів діяльності та вимог роботодавців є важливим і необхідним. До структури професійної компетентності фахівця з готельного господарства Є. В. Пархоменко зарахував такі ключові компетенції: особистісні (володіння здатністю налагоджувати персональні стосунки), основні (володіння теоретичними знаннями стосовно надання базового стандарту послуг), спеціальні (володіння спеціальними вміннями й навичками надання послуг відповідно до посади) [8, с. 137].

Зважаючи на дослідження питання компетентності, її особливих видів як важливої умови професіоналізму особистості (соціальної, професійної, індивідуальної (А. К. Маркова), соціально-перцептивної (А. А. Бодалев, Н. Е. Вегерчук), аутопсихологічної (В. Б. Нарушак, Л. А. Степнова), психолого-педагогічної (Н. В. Кузьміна), соціально-психологічної (Є. А. Яблокова), інформаційної (С. В. Трішина, А. В. Хуторський); конфліктологічної (В. Г. Зазикін), комунікативної (Ю. М. Жуков, С. А. Юсупов), акмеологічної (С. В. Макаров, А. К. Маркова); Закон України “Про вищу освіту”), в системі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства обрали ключові компетенції: соціальні, комунікативні, інформаційні, автономізаційні.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи теоретичний аналіз, зазначимо, що підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства зумовлена політичними, економічними, соціальними й культурними вимогами суспільного розвитку, має глибокий системний і багатогранний характер, є предметом вивчення в педагогічній сфері сучасності. Метою цієї підготовки є формування духовності, високих морально-етичних якостей та професіоналізму особистості фахівця, який має оволодіти системою теоретичних знань, умінь і навичок практичної діяльності для успішного й ефективного виконання обов’язків у майбутній професійній діяльності. Система озна-

ченої підготовки має бути спрямована на формування та розвиток необхідних ключових компетенцій з урахуванням сучасних світових тенденцій щодо кваліфікації фахівців цього напрямку, особливостей української туристичної галузі та специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців з туризмознавства. Перспективи подальших досліджень – аналіз інших питань професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства.

Список використаної літератури

1. Алдашева А. А. Профессиональная компетентность: понятие и структура [Электронный ресурс] / А. А. Алдашева // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2012. – Вып. 4 (109). – Режим доступа: http://www.adygnet.ru/nauchnaya_rabota/period?page=0%2C0%2C0%2C5.
2. Бережнова О. В. Компетентність професіонала як психолого-акмеологічна проблема / О. В. Бережнова, Е. І. Пилюгіна // Психологія в Росії і за кордоном : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Санкт-Петербург, жовтень 2011 р.). – Санкт-Петербург : Реноме, 2011. – С. 60–63.
3. Грищенко І. М. Освіта та професійна підготовка фахівців у світлі євроінтеграційних процесів / І. М. Грищенко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 7 (109). – С. 56–61.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Москва : Академия, 2007. – 302 с.
6. Курлыгина О. Е. Компетентность как характеристика готовности будущего учителя к осуществлению профессиональной деятельности [Электронный ресурс] / О. Е. Курлыгина. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=13430>.
7. Пазенок В. С. Туризм і туризмологія [Електронний ресурс] / В. С. Пазенок, В. К. Федорченко. – Режим доступу: <http://academia-ps.com.ua/product/331>.
8. Пархоменко Є. В. Професійні компетенції сучасних керівних кадрів сфери туризму України [Електронний ресурс] / Є. В. Пархоменко // Державне управління. – С. 135–137. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2011/42.pdf.
9. Соколенко Е. И. Акмеологическая направленность подготовки специалиста по физической культуре в системе высшего педагогического образования [Электронный ресурс] / Е. И. Соколенко // Педагогіка : вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/104/18578-akmeologicheskaya-napravlennost-podgotovki-specialista-po-fizicheskoy-kulture-v-sisteme-vysshego-pedagogicheskogo-obrazovaniya.html>.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2017.

Бескоровайная Л. В. Профессиональная компетентность будущих специалистов по туризмоведению

В статье сделан теоретический анализ некоторых вопросов профессиональной компетентности будущих специалистов по туризмоведению, выяснены научные подходы к определению соответствующих понятий, проанализированы особенности профессиональной деятельности в области туризма. Сделаны определенные выводы, представлены предложения по решению обозначенной проблемы, раскрыты перспективные направления дальнейших исследований.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, компетентность, готовность к деятельности, будущий специалист по туризмоведению.

Beskorovaynaya L. Professional Competence of Future Masters in Tourism

The article makes a theoretical analysis of some issues of professional competence of future masters in tourism science, clarifies the scientific approaches to the definition of relevant concepts. Analyzed the features according to the specifics of professional activities in the field of tourism.

Summing up the theoretical analysis, the author noted that the training of future masters in tourism caused by political, economic, social and cultural needs of social development, has a deep and multifaceted nature of the system is a subject of study in modern educational thought.

The purpose of the training, according to the author, is the development of spirituality and high ethical and professional qualities of the individual professional who must master the system of theoretical knowledge and practical skills for successful and efficient performance of duties in their future career.

The author believes that the system of professional training of future masters of Tourism is the designated training should focus on the formation and development of key competencies required of current global trends in the field of training of specialists of the industry, the characteristics of the national tourism industry and specific future career masters in tourism.

The implementation of the content of the training, according to the author, should take into account requirements: update the content under the terms of the integration objectives of education with the European educational space; improving scientific methodology, academic, educational, informational, methodological, technical support; creating educational information environment; individual approach; the principle of variability; formation of professionally significant personal qualities and professional; activation and development of motivation, training needs.

Prospects for further research considered by the author in exploring other issues of professional training of future masters in the field of tourism.

Key words: *tourism, professional training, future masters in tourism studies, professional competence.*